

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌ها شیخ خیرالدين حفظه الله تعالى

موضوع:

۱. احکام؛ اموات
۲. احکام؛ نکاح، حجاب و روابط جنسی

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: پناهی

تاریخ: ۱۳۹۸/۸/۱۶

سلام بر بندگان مخلص خداوند که همواره با مستدل ترین پاسخ ها راهنمایی بودید برای مسلمانانی که عقل ها را به کار می بندند و اما بعد..

سؤالی دارم که ممنون می شوم پاسخ آن را بدهید. برخی می گویند که زن و شوهر پس از مرگ به یکدیگر حرام می شوند. لطفاً حکم اسلام در این خصوص را توضیح دهید. با تشکر از زحمات شما

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۸/۸/۲۴

سلام بر شما و بر همه ی بندگان صالح خداوند و اما بعد..

مسلم است که مرد می تواند پس از مرگ زنش، با خواهر او ازدواج کند یا اگر زن چهارم او بوده است، زنی دیگر بگیرد؛ همچنانکه زن باید پس از مرگ شوهرش عده ی وفات نگاه دارد و این ها همه به معنای زوال زوجیت میان آن دو است و روشن است که پس از زوال زوجیت، علنی برای بقاء محرمیت نیست. بنابراین، حق آن است که مرگ، محرمیت زوجین را از بین می برد و با این وصف، آن دو نمی توانند یکدیگر را غسل دهند، مگر در حال ضرورت و از روی لباس و این قول ابو حنیفه، ثوری، أوزاعی، أبو یوسف و یکی از دو روایت رسیده از احمد و روایت صحیح تر از اهل بیت است؛ چنانکه در روایت أبو بصیر آمده است: «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يُعَسَّلُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فِي السَّفَرِ وَالْمَرْأَةُ زَوْجَهَا فِي السَّفَرِ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ رَجُلٌ»^۱؛ «امام صادق علیه السلام فرمود: شوهر در سفر زنش را غسل می دهد و زن در سفر شوهرش را غسل می دهد هرگاه به همراهشان مردی نباشد» و در صحیحی منصور بن حازم آمده است: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَخْرُجُ فِي السَّفَرِ وَمَعَهُ امْرَأَتُهُ يُعَسِّلُهَا؟ قَالَ: نَعَمْ وَأُمُّهُ وَأُخْتُهُ وَنَحْوُ هَذَا يُلْقِي عَلَى عَوْرَتِهَا خِرْقَةً»^۲؛

۱. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۹ و ۴۴۰

۲. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۱۵۸؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۱، ص ۱۵۵؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۹

«از امام صادق علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیدم که به سفر می‌رود و زنش به همراه اوست، آیا زنش را غسل بدهد؟ فرمود: آری و همین طور مادرش و خواهرش و مانند آن‌ها را، بر روی عورتشان پارچه‌ای می‌اندازد» و در صحیح‌هی حلبی از امام صادق علیه السلام آمده است: **«أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَمُوتُ وَلَيْسَ عِنْدَهُ مَنْ يُغَسِّلُهُ إِلَّا النِّسَاءُ، فَقَالَ: تُغَسِّلُهُ امْرَأَتُهُ أَوْ ذَاتُ قَرَابَةٍ إِنْ كَانَتْ لَهُ وَتَصُبُّ النِّسَاءُ عَلَيْهِ الْمَاءَ صَبًّا وَفِي الْمَرْأَةِ إِذَا مَاتَتْ يُدْخِلُ زَوْجُهَا يَدَهُ تَحْتَ قَمِيصِهَا فَيُغَسِّلُهَا»**^۱؛ «از او درباره‌ی مردی پرسیده شد که از دنیا می‌رود، در حالی که جز زن‌ها کسی به همراهش نیست تا غسلش دهد، فرمود: اگر زنش یا یکی از زن‌های نزدیکش هست او را غسل می‌دهد و زن‌ها بر او آب می‌ریزند و زن هرگاه بمیرد، شوهرش دست خود را به زیر پیراهنش داخل می‌کند و او را غسل می‌دهد» و در روایت عبد الرحمن بن ابی عبد الله آمده است: **«سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَمُوتُ وَلَيْسَ عِنْدَهُ مَنْ يُغَسِّلُهُ إِلَّا النِّسَاءُ هَلْ تُغَسِّلُهُ النِّسَاءُ؟ فَقَالَ: تُغَسِّلُهُ امْرَأَتُهُ أَوْ ذَاتُ مَحْرَمِهِ وَتَصُبُّ عَلَيْهِ النِّسَاءُ الْمَاءَ صَبًّا مِنْ فَوْقِ الثِّيَابِ»**^۲؛ «از امام صادق علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیدم که می‌میرد و به همراهش جز زن‌ها کسی نیست که غسلش دهد، آیا زن‌ها غسلش بدهند؟ فرمود: زنش یا یکی از محارمش او را غسل می‌دهد و زن‌ها بر او آب می‌ریزند از روی لباس» و در صحیح‌هی عبد الله بن سنان آمده است: **«سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِذَا مَاتَ الرَّجُلُ مَعَ النِّسَاءِ غَسَلَتْهُ امْرَأَتُهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ امْرَأَتُهُ مَعَهُ غَسَلَتْهُ أَوْلَاهُنَّ بِهِ وَتَلَفَ عَلَى يَدَيْهَا خِرْقَةً»**^۳؛ «شنیدم امام صادق علیه السلام می‌فرماید: هرگاه مرد به همراه زن‌ها بمیرد، زنش او را غسل می‌دهد، پس اگر زنش به همراهش نبود نزدیک‌ترین آن‌ها به او غسلش می‌دهد و به دستان خود پارچه‌ای می‌پیچد» و در صحیح‌هی محمد بن مسلم آمده است: **«سَأَلْتُ عَنِ الرَّجُلِ يَغْسِلُ امْرَأَتَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ مِنْ وَرَاءِ الثَّوْبِ»**^۴؛ «از او درباره‌ی مرد پرسیدم که آیا زنش را غسل می‌دهد؟ فرمود: آری، از روی لباس» و در صحیح‌هی سماعه آمده است: **«سَأَلْتُ عَنِ الْمَرْأَةِ إِذَا مَاتَتْ فَقَالَ: يُدْخِلُ زَوْجُهَا يَدَهُ تَحْتَ قَمِيصِهَا وَيُغَسِّلُهَا إِلَى الْمَرَافِقِ»**^۵؛ «از او درباره‌ی زن پرسیدم که از دنیا برود، پس فرمود: شوهرش دست خود را به زیر پیراهنش داخل می‌کند و او را تا مرفاق (یعنی تا آرنج‌ها یا تا عورت) غسل می‌دهد». هر چند روایتی نیز رسیده است حاکی از اینکه غسل دادن زن توسط شوهرش مطلقاً جایز است، ولی آن خبری واحد و مخالف با سایر روایات است و از این رو، بر غسل دادن در حال ضرورت و از روی لباس حمل می‌شود؛ چنانکه غسل دادن فاطمه علیها السلام توسط علی علیه السلام در حال ضرورت و از روی لباس بوده، بلکه با کمک اُسماء بنت عمیس انجام شده، بلکه در روایتی آمده است: **«أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَمَرَ أَسْمَاءَ فَغَسَلَتْ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَأَمَرَ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَدْخُلَانِ الْمَاءَ»**^۶؛ «علی علیه السلام اُسماء را امر کرد که

۱. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۱۵۷؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۷

۲. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۱۵۷؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۹

۳. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۴۴

۴. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۱۵۷؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۸

۵. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۱۵۸؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۸

۶. کشف الغمّة للإربلی، ج ۲، ص ۱۲۲

فاطمه علیها السلام را غسل بدهد و حسن و حسین علیهما السلام را امر کرد که آب بیاورند؛^۱ صرف نظر از روایت مشهوری که در آن آمده است فاطمه علیها السلام پیش از وفات، خود غسل کرد و لباس نو پوشید و روی به قبله خوابید و فرمود: «إِنِّي مَقْبُوضَةٌ الْآنَ وَقَدْ تَطَهَّرْتُ فَلَا يَكْشِفُنِي أَحَدٌ»؛^۲ «من هم اکنون از دنیا می روم و غسلم را کرده ام، پس کسی لباسم را کنار نزند». روایاتی نیز رسیده است حاکی از اینکه غسل دادن شوهر توسط زن مطلقاً جایز است؛ چراکه زن پس از مرگ شوهر نمی تواند ازدواج کند تا آن گاه که عده اش سپری شود؛ چنانکه در صحیحی زراره از امام صادق علیه السلام آمده است: «فِي الرَّجُلِ يَمُوتُ وَلَيْسَ مَعَهُ إِلَّا النَّسَاءُ قَالَ: تُغَسِّلُهُ امْرَأَتُهُ لِأَنَّهَا مِنْهُ فِي عِدَّةٍ وَإِذَا مَاتَتْ لَمْ يَغْسِلْهَا لِأَنَّهُ لَيْسَ مِنْهَا فِي عِدَّةٍ»؛^۳ «درباره ی مردی که می میرد و به همراهش جز زن ها نیستند، فرمود: زنش او را غسل می دهد؛ چراکه نسبت به او در عده است و اگر زن بمیرد، شوهرش او را غسل نمی دهد؛ چراکه نسبت به او در عده نیست» و در روایتی دیگر آمده است: «سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَغْسِلُ امْرَأَتَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ مِنْ وَرَاءِ التَّوْبِ لَا يَنْظُرُ إِلَى شَعْرِهَا وَلَا إِلَى شَيْءٍ مِنْهَا، وَالْمَرْأَةُ تَغْسِلُ زَوْجَهَا لِأَنَّهَا إِذَا مَاتَتْ كَانَتْ فِي عِدَّةٍ مِنْهُ وَإِذَا مَاتَتْ هِيَ فَقَدْ انْقَضَتْ عِدَّتُهَا»؛^۴ «از او درباره ی مرد پرسیده شد که آیا زنش او را غسل می دهد؟ فرمود: آری، از روی لباس و به موی او و به چیزی از بدنش نگاه نمی کند و زن شوهرش را غسل می دهد؛ چراکه او پس از مرگ شوهرش در عده است، در حالی که پس از مرگ زن عده اش منتفی می شود». با این حال، احتیاط آن است که زن هم از غسل دادن شوهرش جز در حال ضرورت و از روی لباس خودداری کند؛ خصوصاً با توجه به اینکه عده ی وفات مانند عده ی طلاق رجعی نیست، بلکه مانند عده ی طلاق باین است. هر چند همواره در این زمینه تسامحی میان مسلمانان وجود داشته که می توانسته است ناشی از عدم وجود ریه در رابطه با اموات باشد؛ همچنانکه نظیر آن در مورد نگاه کردن و دست زدن به بدن زنان و مردان سالخورده وجود داشته است.

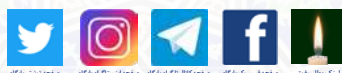
بایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوب شاهنشاهی خراسانی
مجلس اجماعی امامت و رهبری

۱. مسند أحمد، ج ۶، ص ۴۶۲؛ تاریخ المدینة لابن شبة، ج ۱، ص ۱۰۹؛ الذریعة الطاهرة النبویة للدولابی، ص ۱۵۵؛ نسخ الحديث ومنسوخه لابن شاهین، ص ۵۸۷؛ أمالی الطوسي، ص ۴۰۰؛ أسد الغابة لابن الاثیر، ج ۵، ص ۵۹۰
۲. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۳۷
۳. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۱، ص ۴۴۰ و ۴۴۱

www.alkhorasani.com

بایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوب شاهنشاهی خراسانی حفظه الله تعالى

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.